

AZ OLASZ VÁLSÁG ANATÓMIÁJA

MANDÁK FANNI

2011. november 12-én délután Silvio Berlusconi kormányfő hivatalosan is benyújtotta lemondását Giorgio Napolitano köztársasági elnöknek. A IV Berlusconi kormány befejezte tevékenységét. Sokan úgy vélik, hogy a fenti dátum nem csupán a kabinet, hanem Berlusconi 17 éves politikai pályafutásának is a végét jelenti. Fontos kérdés, hogy Berlusconi „térvesztése”, hogyan befolyásolja a pártján belüli erőviszonyokat, sikerül-e megoldani a Popolo della Libertá (Szabadság népe) belső konfliktusait, s, hogy a másik oldal, a Partito democratico (Demokrata Párt) az (előrehozott?) választásokra való felkészülés következtében képes lesz-e összekovácsolódni, vagy az új helyzet a két pártfúzió erodálódásához járul majd hozzá.

Mario Monti miniszterelnöksége az ország Európai Unióhoz fűződő (utóbbi időkben elég viharos) viszonyán jelentősen javíthat: a milánói professzor tízéves brüsszeli pályafutás birtokában kiválóan kiismeri magát az uniós döntéshozatali dinamikákban, s hitelessége, megbízhatósága és szakmai tudása miatt komoly elismerésnek örvend az európai vezetők körében, ahogy az, az európai vezetők legelső nyilatkozataiból is kitűnt.

Kulcsszavak: berlusconizmus, Európa-politika, gazdasági válság, kormányválság, olasz pártok.

*

2011. november 17-én, a Magyar Külügyi Intézet előadást szervezett *Az olasz válság anatómiája: A 'berlusconizmus' vége* címmel. A rendezvényen Horváth Jenő egyetemi magántanár és Molnár Anna, a Pannon Egyetem docense vett részt, a beszélgetést Kiss J. László, az Intézet tudományos igazgatója moderálta.

Kiss J. László bevezetőjében hangsúlyozta az előadás témájának relevanciáját, nem csupán a pontos időzítés (az előadás napján szavazott a Szenátus Mario Monti kormányáról), hanem a technikai kormány intézménye miatt is, amely Görögországot követően már a második az Európai Unió országaiban.¹

„Az olasz beteg” - Horvát Jenő előadása

Horváth Jenő előadásában a fő hangsúlyt az ország gazdasági és társadalmi ismérveire helyezte, megteremtve ezzel a biztos alapot a második, elsősorban aktuálpolitikára koncentrált előadás követhetőségéhez, s megértéséhez.

Horváth Jenő ismertette az ország geopolitikai, történelmi és katonai adottságait, s kiemelte a nyersanyagok és az energiaforrások hiányának problémakörét. A demográfiai adatok szempontjából hangsúlyozta, hogy Olaszország lakossága folyamatosan nő a hosszú élettartamnak köszönhetően.²

¹ Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy a Monti kormány jellegéről Olaszországban jelen pillanatban is még viták zajlanak. Egyesek ugyanis nem szakértői kormányként definiálják, hanem úgynevezett elnöki kormányként, mivel a köztársasági elnök egyedül döntött kinevezéséről.

² Úgy vélem, hogy a népesség növekedésének háttérében a Horváth Jenő által említett ok mellett, ugyanannyira szerepet játszik, ha nem még jelentősebben, a bevándorlás, s a bevándorlók eltérő családmodellje. Az Istat adatai alapján 59.619.290 fő a hivatalosan Olaszország területén élő állampolgárok száma, s a mutató minimális növekedést mutat az elmúlt években. Ezzel az adattal szemben 4,5 millió külföldi állampolgár van, aki hivatalosan lakcímmel rendelkezik és valamivel több mint 2 millió fő, aki csupán tartózkodási engedéllyel bír. 2009-ben 590 ezer volt az élve születések száma, a mutató minimálisan, de csökkenő tendenciát mutat az elmúlt években. Ezzel szemben azon újszülöttek száma, akiknek legalább egyik szülője külföldi állampolgár, folyamatosan növekszik, 2009-ben meghaladta a 100 ezret. Az adatok elérhetőek: dati-istat.it.

Az egyetemi magántanár kiemelte, az ország jelenlegi helyzetének vizsgálatához elengedhetetlen a nemzeti karakter elemzése, annak a ténynek a figyelembe vétele, hogy Olaszországnak nem kellett szembenéznie komoly kisebbségi problémákkal és határvitákkal, míg más európai államoknak igen. Bár ilyen jellegű problémákkal valóban nem kellett megküzdenie az olaszoknak, az Észak-Dél ellentét és az erős regionális jelleg azonban generált, s generál a mai napig problémákat, nehézségeket.

A gazdaságra vonatkozóan Horváth Jenő kiemelte, az olasz gazdasági válság nem egyedülálló helyi képződmény, hanem a globális válság része. Az olasz problémák külön jellegzetessége a nagymértékű államadósság (bár ez nem egyedülálló Európában, tette hozzá) és a költségvetési hiány. Az évek óta halmozódó államadósság (napjainkban már 1850 milliárd euró) csökkentésével Horváth Jenő szerint a IV Berlusconi kormány azonban nem nézett szemben.³

Külső forrásokból ezt az államadósságot már nem lehet finanszírozni. A helyzetet tovább nehezíti, hogy 2012. tavaszán a lejáró államkötvények után hozzávetőleg 200 milliárd eurót kell az olasz államnak kifizetnie. Az olasz állampapírok 56 százaléka van olasz tulajdonban, míg 44 százaléka külföldi kézben.

Az olasz beteg „kialakulásához” azonban nem csupán gazdasági és társadalmi tényezők járultak hozzá, hanem politikaiak is. Az I. Köztársaság bukása után az olasz politikai rendszer kétpólusúvá vált, azonban a két pólus közti viszony nem a normális, európai módon alakult Horváth Jenő szerint.⁴ A *bipolarismo imperfetto*⁵ és a Szabadság népe által képviselt „izomból való politizálás” következtében nem volt termékeny megoldás-keresés az elmúlt években. Ugyanakkor véleményem szerint fontos kiemelni, hogy a kormány mellett, az ellenzéknek sem voltak kidolgozott, alternatív javaslatai.

Horváth Jenő előadása végén röviden kitért az aktuális kormányválságra, s az új Monti kormány felállítására. Összehasonlítva a két kormányfőt elmondta, Silvio Berlusconi a „majmok népe korszakát” képviselte, míg Mario Monti a „jobb Olaszország” megtestesítője.⁶

„Az euróválság hatása az olasz EU-politikára” – Molnár Anna előadása

Az egyetemi docens prezentációja elején ismertette az 1970-es évektől az 1990-es évekig a legfőbb olasz politikai pártok Európa-politikáját, amelyet főként az európa-barát hangulat határozott meg, s nem jellemezték jelentősebb törésvonalak, mivel a két legnagyobb párt a *Democrazia Cristiana* (Kereszténydemokrata Párt) és a *Partito Comunista Italiano* (Olasz Kommunista Párt) azonos érdekeket képviselt. A helyzet a politikai paletta átrendeződését követően is alapvetően változatlan maradt, bár a maastrichti kritériumok teljesítése körül támadt nehézségek, illetve az egyre szorosabb pénzügyi unió következtében megjelentek az euroszekptikus hangok is. A DC utódpartjai az *Unione di Centro* (Közép Uniója) és az Olasz Néppárt támogatták az integráció bővülését, míg a *Forza Italia* (Hajrá Olaszország!), az *Lega Nord* (Északi Liga) és az *Alleanza Nazionale* (Nemzeti Szövetség) egyfajta puha euroszekpticizmust képviselt. Ugyanakkor voltak, akik nyíltan vallották, Olaszország helyrerázódását az Európai Uniónak, s az eurónak köszönheti.⁷ Az Európai Unió belpolitikai hozadéka, pedig nem kevesebb volt, minthogy megszűnt a széthullás veszélye.

2007-től megkezdődtek a pártfüziós tendenciák, amelyek eredményeként létrejött a *Partito democratico* (Demokrata Párt) és a *Popolo della Libertá* (Szabadság népe). Az előbbi a föderális Európa hirdetője, míg az utóbbi a nemzeti érdekek hangsúlyozását helyezi előtérbe, emelte ki Molnár Anna.

³ Véleményem szerint a IV Berlusconi kormányból nem (csupán) a szándék hiányzott, hanem a képesség, hogy valóban szembe tudjon nézni az 1850 milliárd eurós államadósság generálta problémákkal. A kabinetnek inkább látszólagos széles többsége volt, mint stabil kormányzó-potenciálja. Az 1850 milliárd eurós összeg lefaragásához komoly szerkezeti reformokra lett volna, lenne szükség, mint például az adó- és a nyugdíjrendszer átalakítása. Ez azonban kivitelezhetetlennek bizonyult, tekintve, hogy a nyugdíjreform elől a kormánykoalíció fontos tagja, a Lega Nord (Északi Liga) teljesen elzárkózott, a Popolo della Libertá (Szabadság népe) pedig kampányprogramjában tett ígéretet arra, hogy megválasztása esetén nem emel adót.

⁴ Az atipikus kapcsolat nem csupán a két pólus között, de a pólusokon belül is ugyanúgy jelen van. A helyzetet tovább árnyalja az új Terzo Polo (Harmadik pólus) megjelenése, illetve annak az eredeti két pólushoz fűződő viszonyának és helyzetének tisztázatlan volta.

⁵ Tökéletlen két pólusúság.

⁶ Az előadás végén a hallgatóság kérdésére válaszolva Horváth Jenő kifejtette a „jobb Olaszország” számára az időtálló, polgári értékek megtestesítője, mint például a család. Ezzel szemben a „majmok népe” a polgári értékek felrúgásáról, semmibe vevéséről szól, amelyet Horváth Jenő szerint a sorozatos botrányok testesítettek meg.

⁷ Az egyetemi docens Massimo D'Alema-t idézte, aki többször hangot adott azon véleményének, mely szerint az Európai Unióhoz való kötődés hozta ki az országot az 1990-es évek válságából. Molnár Anna kitért Carlo Azeglio Ciampi törekvéseire, amelyekkel azért küzdött, hogy az ország ne váljon másodvonalassá a tagállamok között, s, hogy a politikai unió valóban megvalósuljon.

A pártok Európa-politikájának részletes és összeszedett bemutatását követően a docens ismertette a jelenlegi gazdasági válság legfontosabb ismérveit, amelyek közül kiemelte Olaszország nemzetközi súlyának elmúlt évekbeli folyamatos csökkenését, az ország sikertelen próbálkozását arra, hogy „payer-ből player-ré valjon”, s az Európai Unió válságkezelésével szembeni egyre növekvő ellenszenvet.

Olaszország főbb gazdasági mutatóira vonatkozóan az egyetemi docens táblázatokkal és diagrammokkal illusztrálta a GDP stagnálását, a folyófizetési mérleg egyenlegének folyamatosan romlását, a növekedés és a versenyképesség hiányát, valamint a munkanélküliség különösen nők és fiatalok közti magas arányát. Ugyanakkor azt is kiemelte, hogy a költségvetési hiány GDP-hez viszonyított aránya nem Olaszország esetében a legrosszabb. A helyzetet a IV Berlusconi kormány 2008-tól több válságkezelő csomaggal igyekezett megoldani, azonban az átütő siker elmaradt. Az utolsó hónapokban már a „diplomáciai botrányok” is egyre inkább felszínre kerültek a kormányfő külföldi megítélésével kapcsolatban.⁸

Az új szakértői kormányra vonatkozóan Molnár Anna kiemelte, a Bocconi egyetem professzorának, mint potenciális új kormányfőnek a megjelenése korántsem volt váratlan, hiszen Mario Monti nyár eleje óta számos, a gazdaságra, s annak helyreállítási lehetőségeire vonatkozó nyilatkozatot tett.

Az egyetemi docens előadása zárásaként az idő rövideje miatt csupán címszavakban beszélt az új kormány összetételéről és a 'berlusconizmusról' mint jelenségről. Ez utóbbit a politika, a gazdaság és a média összefonódásával, antikommunizmussal, populizmussal és többek között a politika perszonalizációjával azonosította.

Mindkét előadó kiemelte, hogy a jelenlegi olasz válsághoz az elmúlt évek, évtized folyamatosan romló gazdasági mutatói és társadalmi, szerkezeti problémák vezettek, nem pedig egy rövidtávú elhibázott gazdaságpolitika. Ugyanakkor egyetértek abban, hogy Mario Monti miniszterelnöki kinevezése és megválasztása jó esélyt biztosít az ország nemzetközi elismertségének és pozíciójának visszaszerzésére. Mindehhez azonban nem automatikusan vezet az út. Az Európai Unió és a pénzügyi piacok jól kidolgozott és logikusan felépített gazdasági tervet várnak a milánói professzortól és kormányától.

*

A Monti kabinet első intézkedéseit már meghozta, s 2011. december 5-i kormányülés fő napirendi pontja az átfogó válságelleni intézkedéscsomag lesz. A tervezett intézkedések a gazdasági növekedés újraindítását, az államadósság csökkentését és strukturális reformokat irányoznak elő, s célként tűzik ki, hogy a költségvetés 2013-ra elérje az egyensúlyt. A gazdasági tárcát és a miniszterelnöki feladatokat párhuzamosan ellátó Monti elképzelései szerint a kormány döntését és a parlamenti vitát követően a csomag végszavazására még karácsony előtt sor kerülhet.

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2011

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre az írásra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük küldjön nekünk erről egy email-t a főszerkesztőnek a dke@southeast-europe.org címre. A cikket a következőképpen idézze: Mandák Fanni: Az olasz válság anatómiája. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 2. No. 7. (2011 őszi) pp 1-3. Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő.*

⁸ A legutóbbi európai tanácsüléseken, amikor Nicolas Sarkozy és Angela Merkel Olaszországról beszélt már ki sem ejtette Silvio Berlusconi nevét, mindig csupán magáról az országról beszéltek.